

Респондент: Рожко Жанна, (22 роки).

Хто записав: провідний редактор
(з видавничої діяльності та сайту)
інформаційно-видавничого відділу

Національного музею Голодомору-геноциду
Любов Гоцуляк.

Дата запису: 23.08.2022 року.

Спосіб проведення інтерв'ю: аудіозвінок.

Мене звати Люба. Я працюю в Національному музею Голодомору-геноциду, в місті Києві ми знаходимося. І зараз ми збираємо... наша команда, працівники музею, збираємо свідчення людей, які або були в окупації, або постраждали від рук наших так названих «визволителів». Свідчення, які ми збираємо, вони будуть зберігатися в архіві музею, аби ними могли користуватися історики, дослідники, науковці різних галузей, і також вони можуть бути використані іншими організаціями, але не з комерційною метою. Чи погоджується... чи погоджуєтесь Ви на це?

Так, звичайно.

Добре. Дивіться, для початку я хотіла, аби Ви представилися: прізвище, ім'я, скільки Вам років та, власне, звідки Ви?

Мене звуть Жанна, моя фамілія Рожко, мені 22 роки, я з Донеччини, з міста Бахмут.

Скажіть, будь ласка, як особисто для Вас розпочався ранок 24 лютого?

Ми з молодим... з молодою людиною моєю, ми переїхали до Харкова три роки тому і наш ранок почався у Харкові. Ми прокинулись від дзвінка друга. Ну, точніше, спочатку прокинувся мій чоловік, от. Йому зателефонував друг, який не спав, сказав, що вибухи, що почалась війна. Мій хлопець не вірив, а ми ще... До цього вже, я розуміла, що почнеться війна. І я дуже тривожилась з цього приводу. І ми навіть сварилися, бо я йому казала: «Почнеться війна», а він мені казав: «Не може такого бути (сміється), путіну ета невігядна». І казав, що, ну, типу, нічо' не буде, він не може на очах у всього світу в 21-му столітті розпочати війну. От.

А тут ми прокидаємось від вибухів. Він мене спочатку не будив, вийшов на балкон курити, почув перший вибух десь вдали... ну, десь дуже далеко. Йому здалось, що це, ну, якась машина проїхала чи щось таке, а потім десь гахнуло так, що затрясся весь балкон разом із ним, вся хата, та, короче, все затряслось. І він тоді уже побіг до мене, розбудив мене, і перше, що я побачила, коли я прокинулась, – це свого чоловіка, а він у мене такий досить, дуже спокійний, а я дивлюся, а його трусить. І він стоїть, каже: «Прокидайся, війна почалась. Дзвони мамі, нехай приїжджають». А мама, з братом там, з усіма – на Донеччині. І ми були впевнені, що якщо війна почнеться, то вона почнеться в

першу чергу там. І я прокидаюсь, я кажу: «Як? Почалась?» Він каже: «Отак. Війна почалась». От.

Ну і... я почала плакати, я почала його звинувачувати, казати: «Я ж тобі казала, я тобі казала, а ти мене не слухав». От. Почала дзвонити мамі, просити, щоб вони виїхали до нас до Харкова. У них взагалі нічого, нічого не було, вони прокинулись, там, на роботу збиратися, як звичайно. І я дзвоню, кажу: «Мама, війна почалась, приїжджай до нас». Вона каже: «Як? Як почалась? Не-не почалась, нема ніякої війни». От.

Вона мені навіть не повірила. І... я їй сказала, що, ну, Харків бомбять, що ми під обстрілами, що у нас там, ну, будинок ходить, якби, ну, трясеться прям від вибухів. І от. І... для мами це був шок. Вона відмовилась до нас їхати, каже: «Ми... Ну, у нас, типу, все тихо. Почекаємо, там, декілька днів, подивимось, і, якщо що, – виїдемо». Ну, і вийшло так, що через два тижні ми виїхали з Харкова до них.

До Бахмута?

Да, да-да.

А скажіть, будь ласка, для Вас якими були ці два тижні? Взагалі яким було місто? Як себе вели люди? Чи виходили Ви десь на вулицю? Чи у сховищах ховались? Якщо ховались, то де саме ховались?

Ну, це були найжахливіші, напевно що, два тижні в моєму житті, от дійсно, тому що перший день ми ще не вірили, ми не розуміли, що відбувається, а ми жили не на Салтівці, тобто ми жили плюс-мінус в безпечному районі. От. І там досі він такий, ну, якби нормальний, не сильно постраждав. Але постійно було чутно вибухи, бо сильно бомбили Салтівку. От. І... перший день ми ще не розуміли, що відбувається. Ми склали «тривожний чемодан» і ми ще спали у своєму ліжку, якби, ну, нормально. Зранку от хлопець, коли я вже прокинулась, він побіг за продуктами, черги були просто неносні, а у нас район такий, що дуже багато магазинів і дуже багато великих супермаркетів. Його не було приблизно годин п'ять, це він був буквально в деяких магазинах, тому що, каже: «Я оббіг весь район, просто черги такі, що аж на вулицю, і, ну, там нема сенсу стояти». І він просто вихватував те, що мог, з продуктів. Тому що ми розуміли, що, ну, найближчі дні дуже страшно виходити, і поки ще не настільки страшно, треба щось зробити.

І він тоді накупив продуктів. От. Я в цей час... я тільки плакала, все, що я робила, – я плакала, мила посуд і плакала, *(сміється)*, короче, збирала «тривожний чемодан» і плакала.

Коли я збирала «тривожний чемодан», я була в такій паніці, що я до цього читала, що там якби повинно бути, і я це розуміла, але я збирала таку фігню. Я у лютому збирала якісь літні сукні навіщось, в сумку, яка у нас одна на двох. І я назбирала кучу всякої фігні, і хлопець, коли прийшов, він все це витрухнув і

каже: «А нашо ти це взяла?» А я плачу і я тільки можу сказати: «Я не знаю, я не знаю, я нічого не розумію»...

Оце шок...

...Не почула, пробачте.

Я кажу, ну, шоковий стан...

Да. Да. От, і ми вже збирали разом, ну, більшу частину він збирав. І він мені тільки казав, що я повинна покласти, тому що я взагалі нічого не могла сказати. От.

І... от перший день ми ще були... ми навіть спали, там, у ліжку, хлопець купив оста... останні на районі два мотки скотча і ми позаклеювали всі вікна. Добре, що у нас був досвід з 14-го року, і ми пам'ятаємо чудово, як це робиться, як заклеювати вікна.

І ми позаклеювали всі вікна, скотчу на все не вистачило, ми забивали «абоямі»... шпалерами, вибачаюсь, якою-якоюсь тканиною позабивали, там, позакривали вікна, максимально. От... А на наступний день вже обстріли були ближче, їх було більше, бо стріляли тоді центр, а центр, центр до нас ближче. І... було дуже страшно. Ось.

На другий день до нас прийшла ще його мама. Вона теж з нами, там, в Харків переїхала, але жила окремо. Ми вже почали сидіти постійно в коридорі. Сховища в нашому будинку не було. І поблизу, в принципі, не було. До сховища треба було бігти, ну, хвилин 10, а до метро – хвилин 20. Це було дуже страшно. Взагалі виходити на вулицю було страшно. Тому ми сиділи в коридорі з думкою про те, що якщо все стане ну дуже погано, то ми підемо в підвал. Підвал там нежилий, він не пригодний до того, щоб там сидіти. Але ми думали, якщо що, то ми підемо туди. От.

І... ми от спочатку просто сиділи в коридорі. Потім вже ми зробили там таке, типу, ліжко імпровізоване. У мене була ціла сумка речей, які я хотіла продавати, там. Маленькі на мене є речі, ще якісь, короче, гро... громадна така сумка. І ми ці всі речі повикладали на підлогу, все це застіли... застілили... ой, вибачайте... застілили якоюсь тканиною, повкладали подушки, – і це була от наша постіль.

І, в принципі, все от, от з другого дня і до кінця ми майже не виходили з коридору. Готувала їжу я – я от виходила, ставила шось на пічку і швидко йшла в коридор. Потім, коли там треба шось нарізати або, там, помішати, я виходжу, це роблю, якщо десь, десь... десь там далеко бахнуло – я перекриваю швидко газ і швидко біжу в коридор. Потім все це так повторювалось до... ну, постійно.

От... В магазин ми не виходили. Єдиний раз, коли особисто я вийшла в магазин, – це було десь на п'ятий день, коли у нас почали закінчуватися продукти, бо ми не думали, що все буде отак, як є, і ми сподівалися, що нам того вистачить. І я вийшла в магазин, в одному магазині знову була черга, довелося в другий йти магазин. Я просто дивом потрапила, нас запустили там

дуже малу кількість людей. І... коли я була в магазині, почався сильний обстріл. І... найжахливіше – це коли я стою... *(обривається зв'язок)*.

А... Що останнє Ви почули?

От я почула, що Ви, коли були в магазині, був... розпочався обстріл.

От... І найжахливіше було, я і так сильно боялася йти до магазину, але найжахливіше було, коли я тільки підійшла, там, до полицки... полицки напівпорожні з якимись банками, десь гупнуло дуже сильно, і всі... всі банки затряслись, і в мене було відчуття, що зараз на мене просто обрушиться вся вітрина. Це було дуже страшно. От.

І коли я вийшла з магазину, ми зустрілися от з мамою хлопця, вона там теж ходила в магазин, але в інший, ми так розділилися, щоб було швидше. От. І ми зустрілися, і коли ми бігли додому, над нами буквально літали ракети – це було просто жахливо. І найбільше мене дивувало те, що ми біжимо, як просто якісь божевільні, а біля сусіднього будинку, ми пробігаємо, а там стоїть жіночка з каляскою. В цій калясці там зовсім манюсінька дитинка, і вона стоїть, її просто спокійно гойдає і дивиться в небо на ці ракети. І вона просто ніяк не реагує. Для мене був це такий шок, жахливий просто.

І ми, коли прибігли додому, я ж кажу, був дуже сильний обстріл, у нас блимало світло в квартирі, ми сиділи в коридорі. І тоді було досить холодно, але ми бігли так, що прибігли просто всі мокрі повністю, – це було жахливо.

А скажіть, будь ласка, Ви казали, що у Вас було вже розуміння, що війна все-таки буде, тобто Ви усвідомлювали. А звідки Ви це розуміли?.. Ну, взагалі, як...

Я була... я ніколи, там, не лізла в політику, в принципі, але... я була підписана буквально на декілька якихось паблі... пабліків, там, які публікували новини, такі, найголосніші. І почали постійно публікувати про те, що війна почнеться, ось, США каже, що війна почнеться, там, Великобританія каже, що зараз війна почнеться, що оці навчання у росіян дуже ж... дуже близько до кордонів. І я постійно, якби, про це читала. Плюс – я працюю з людьми, і люди, які приходять, теж мені почали казати: «Ти віриш в те, що війна почнеться?» Тобто навіть якщо б я не прочитала цього, то я б все одно дізналася від людей, з якими я, там, спілкуюсь по роботі.

І... коли я... я почала розумі... я почала розуміти, що війна почнеться, коли десь з 16-го числа вони ось обіцяли напасти... ну, ой, точніше, нам прогнозували, що вони нападуть, – вони не напали. Але потім ще я знайшла, чисто випадково, я десь натрапила, чи у «тік-тоці», чи де, на відео, де Жіріновський в якомусь там році, давно ще, каже, що «ми хочемо, щоб двадцять второй год бил мирним, но двадцать второй год не будет мирным», і, типу, у лютому ми, там, нападємо. Він не буквально так каже, але посил був той самий.

І в день, коли я побачила, а це було, до речі, це було 21 лютого, я пам'ятаю, бо я їхала з дня народження брата, і в цей же день міністерство оборони росії поставило на аватарку десь в офіційному каналі там у них, дату 22.02. Потім ще десь почали, короче... ну, і почали так сильно залякувати от цією датою, я розуміла, що війна почнеться з дня на день.

А, скажіть, будь ласка, таке, як вода, світло, газ, зв'язок – вони не зникали чи, якщо зникали, то з якою періодичністю?

Ну, це був тільки початок війни. Плюс, я ж кажу, ми жили на плюс-мінус безпечному районі. Я знаю, що, наприклад, Салтівку, яку бомбили з перших днів, це я знаю від, там, своїх знайомих, які там і проживали. З їх слів, там майже одразу зникли вода та світло. Але мушу визнати, що постійно над цим працюють і постійно намагаються ремонтувати.

У нас все працювало, єдине – що в перші дні дуже поганий був зв'язок. От, ну... там, мама мені постійно телефонувала, або я мамі, і було дуже тяжко додзвонитися, але, я думаю, що це було пов'язано більше з тим, що просто мережа була перенапружена, бо багато хто от так-от телефонував.

А так, все інше – не, все інше працювало, але воду ми все одно набирали про всяк випадок, бо було страшно, що вона закінчиться в будь-який день.

А потім, коли вирішили, от, що вже потрібно виїжджати? Коли настав цей піковий момент?

Ми вже лягали спати, а ми лягали там спати, в принципі, дуже рано, бо ввечері обстріли ставали тихіші, десь о 9-ій вечора, і десь отоді о 9-ій ми приблизно і лягали. І прокидались ми дуже рано, о 5-ій, о 6-ій ранку, через те, що, по-перше, ми рано лягали, по-друге, ми були дуже тривожні тоді і дійсно дуже погано спалось, а по-третє, що о 5-ій, о 6-ій приблизно починалися, починались обстріли. І ми прокидалися дуже рано.

І от ми якраз в один з вечорів лягли спати. У нас, там, десь, ну, приблизно сім хвилин пішки від нашого будинку – там була промзона. Там просто заводи, нічого такого, ну, у мене там хлопець працює... ну, працював. От. І... я знаю точно, що то за територія. Там не було ніяких військових об'єктів чи чогось такого. Ми дивилися серіал... і раптом почули вибух. Цей вибух вже був не таким, яким вони були раніше, бо він був дуже поруч. І цих вибухів було десь три або чотири, я не впевнена, я погано пам'ятаю. От. І... це було дуже близько, дуже страшно. Це була істерика, це була паніка. Я вже прощалася з життям.

У мене є «телеграм»-канал такий для близьких дру... близьких друзів. І я там писала про те, що нас бо... нас бомбят, ну, я ще тоді російською спілкувалася, от, і я пішу, што нас бамбят, еслі што, передайте маме, што я ейо люблю. Вот... І це... ну, це було просто дуже-дуже страшно. І в той же вечір після цього обстрілу ми заспокоїлись і вирішили, що потрібно виїжджати.

Вийжджати було теж дуже страшно, тому що в будь-який момент нам потрібно було до «ж/д»¹ проїхати досить багато, через пів міста, і в будь-який момент могли початися обстріли, і їхати потрібно через центр, а якраз центр бомбили постійно, і було неймовірно просто страшно добиратися саме до вокзалу. І ми наважувались на те, щоб поїхати з Харкова, два дні. На другий день ми тільки купили квитки, а квитки були ще на через день, тому що близько... близьких дат яких-якихось там не було, щоб поїхати. От. І оце була, да, крайня така точка, коли ми вже вирішили, що досить.

Але виходить, що Ви... виїздили Ви самостійно потягом, правильно?

Да-да. Да, ми купили квитки і в той же день, коли ми приїхали вже на вокзал, виявилось, що з цього дня всі поїзди, не тільки на Львів, а всі поїзди зробили гуманітарними, і вони були безкоштовними. От.

Було дуже багато людей, це теж, така окрема тема, там була неймовірна давка, неймовірно багато людей, всі були в паніці, всі кричали, всі плакали. Благо, у нас просто чудові захисники, які постійно допомагали, які постійно заспокоювали, і неймовірні волонтери, які годували, давали водичку, заспокійливі ліки і все інше. Бо тому що я не знаю, як без цих людей взагалі ми б пережили той день на вокзалі.

Виходить, Ви поїхали до мами, до Бахмута, так?

Да, да-да. Ми виїхали... Ну, до Бахмута вже прямого не було, тому що до Бахмута вже тоді досить близько підійшли «рассіяне». От. І до Бахмута вже не пускали поїзди. Був поїзд тільки, там, до найближчого місця, міста, і звідти нас забирали... забрала моя сім'я, на машині. От... Да, в принципі, всьо.

А коли Ви приїхали туди, яка там була ситуація?

Там було... незвично тихо. Ми, коли приїхали, там ще лежав сніг, а в Харкові не було снігу. Там знаєте, от, коли ми були в Хар... їхали по Харкову на таксі, там, до вокзалу, у мене було відчуття, що це не мій Харків, який я обожаю всім серцем. Це просто ше, шось якесь інше місто, бо воно було настільки пусте, тихе, спокійне і сіре, що я його таким ніколи в житті не бачила. Не було ані снігу, нічого абсолютно.

А тут ми приїжджаємо в Бахмут. І, Бахмут, звичайно, що я його знаю, але тут я подивилась на нього іншими очима і він мені здався якимось, ну, таким... якимось кольоровим (*сміється*), я просто не можу це інакше описати. Відчуття було, що в ньому, в ньому ще є життя.

І ми, коли приїхали, я обіймала там брата, його дівчину, і коли я обіймала їх, я просто розплакалась. І я ридаю. Він каже: «Чо', чо' ти плачеш», – брат каже, а я кажу: «Я не вірила, що ми доберемося сюди». От.

І в Бахмуті було дуже тихо, ну, там, в принципі, містечко невелике, і воно завжди таке тихеньке. От... А... Але людей стало набагато менше, ніж було

¹ залізниця (рос. – «железная дорога»).

завжди. От. Було дуже тихо, не було чути обстрілів взагалі. Люди жили своїм звичайним життям, тобто коли ми приїхали, у нас вже була така, як звичка, що, там, о 6-й вечора ми повинні вимкнути світло, обов'язково, бо світломаскування, ми повинні там все позаклеювати і все таке, у нас повинен стояти, там, «тривожн...» стояти «тривожна валізка». У них, у них такого всього не було. У них була зібрана «тривожна валізка», вона була зібрана якимось максимально по-дурному – вони напхали туди всього, що могли напхати. Вікна вони не позаклеювали, бо, кажуть: «Ну, у нас же тихо», ну, типу, все нормально. Вони, там, після шостої сиділи зі світлом, і це було дуже дивно. Єдине, що ми помітили з перших днів, – це те, що майже нічого немає в магазинах, бо, знову-таки, вже лінія фронту підступалася до Бахмуту і все менше і менше завозили продуктів. Тобто там приїхати, ой, точніше вийти і купити просто у вільному доступі якогось хліба, елементарного хліба в місті, де є хлібзавод, один з найкращих на Донеччині, – це було складно, бо хліб не привозили по тижню приблизно, і в перші дні його, там, розкупали і залишалися, ну, можливо, там, десь одна чи половинка хлібинки, які, там, могли ще декілька днів пролежати вже, отакі-от, «каменюки», от, і тільки їх можливо було знайти, і то не факт. І так з усіма іншими продуктами, так само, було дуже складно щось знайти.

А, скажіть, будь ласка, як розпочався для Вас та Вашої сім'ї 2014-й рік, коли вперше росія зайшла на територію України?

Ну, в 14-му році, я маю одразу зазначити, що мені було 14. І тому я не можу прямо чітко описати все це, бо я була підлітком, і для мене все це не мало такої прямо важливої ролі. Я не так в усе це зани... занурювалась, і я не всьо розуміла. От. Але єдине, що я пам'ятаю, це те, що дійсно дуже багато людей були проросійськими. У нас дійсно були мітинги, досі фотографії є, які виявляють, там, інтернетом з цих мітингів. На одному навіть я була. І причому я була там не тому, що я була за росію, тому що, ну, мені було 14, і я не розуміла, що значить «бути за росію». От. А я просто пішла в центр, бо ми з друзями тоді почули, що в центрі якась «двіжуха». А в маленькому місті це здавалося таким, знаєте, другим «днем міста», типу, коли просто якась свято в центрі.

І ми пошли тоді... пішли тоді подивитися, був мітинг, всі кричали щось там: «росія пріді, парядак наведі», ну, якусь таку фігню, дуже дивну. І, в принципі всьо, і ми звідти пішли.

Я... Мені завжди здавалось, що ми не були в окупації, але мама каже про те, що ми були в окупації. І ми були в окупації приблизно півтора місяці, а я навіть про це не знала тоді, бо я була мала. Знаю, що в нас багато мародерили. Це я зараз розумію, що от під час окупації дуже багато мародерили. Була ситуація, їм особливо подобалось розкрадати ювелірні магазини і аптеки чомусь.

І... була ситуація, коли моя мама опинилася в центрі. (Я, блін, я не знаю, чи можна про це розповідати. Ладно, я думаю, можна, вже багато років пройшло). Моя мама опинилася в центрі, і там от якраз російські війська грабували ювелірний якийсь магазин. І, ну, якби мамі потрібно було прийти повз нього, бо там просто іншого шляху на роботу не було. От. І вони не збирались там влізати у всю, у всю цю «двіжуху», не збирались з цим нічого абсолютно робити. І вона просто, коли йшла повз, якийсь з оцих «зелених чоловічків», взяв якусь жменю там ювелірних оцих виробів і запахнув їй в сумку. Просто запахнув. І коли вона... мама в шоці почала казати: «Що ви робите, нашо, не треба», і, ну, якось намагались сказати, що «мені цього не треба», він просто сказав: «Закрой рот і іди». І всьо. І мама тоді перелякалась, бо вони були озброєні і, ну, і вона закрила рот, пішла (*сміється*). І вона потім дуже довго прятала. Я дізналася про ці вироби, ювелірні, в 16 років. Два роки вона прятала це навіть від мене. Уявіть, наскільки вона була залякана. От. І вона потім показала: там було срібло, бо срібло вони, як такі «робінгуди», роздавали людям, а золото вони грузили тоді собі. От. І... У нас була декілька, там, наборів якихось, типу сережки, кольца, шось таке. От. І мама, там, половину пороздавала якимось знайомим, людям, які потребують. Там у нас була сім'я така, малозабезпечена, вона там їм шось, набора три віддала, напевно, просто от, просто, щоб було. Ну, «у них нічого нема, нехай у них буде». От.

І єдине, що у нас залишилось з усього цього, – це там була така малесенька-малесенька шкатулка з натурального камня якогось. І от ця шкатулка єдина у нас залишилась з того часу. Все інше ми порозда... пороздавали там, пороздарювали. От...

І також я пам'ятаю, як вони спалили будинок нашого олігарха місцевого, там. Я досі не розумію, нашо вони це зробили, але я пам'ятаю, що я тоді-от, в свої 14 я дивилась відео, як оці бойовики на фоні палаючого будинку знімали і казали про те, що... тіпа, ну, оця-от їх пропаганда про те, що всі повинні бути рівними, короче, і що ми, там, «заберьом у багатих і атдадім бедних (бедним)». От, шось таке.

От. І я тоді в 14 така подивилась і думаю: «Вау, оце да, оце правильно». (*Сміється*). Короче, я була дуже дурною. От. Але... Ще що було... Я пам'ятаю декілька обстрілів, які були у нашому місті, які я застала. Знову-таки, я тоді того так не розуміла і так не відчувала, мені навіть не було страшно. Я пам'ятаю, що під час одного обстрілу я полізла дивитися у вікно, а мама мене звідти прибрала. Потім я сказала: «Ну, якби, всьо, пів години пройшло, я пішла гулять». І мама мене... мені, звісно, що сказала: «Ти шо дурна, сиди вдома», бо я взагалі нічо' не розуміла.

І... всьо. Потім мене вивезли на три місяці, от на літо, мене вивезли в Суми, там, до родичів. Бо постійно нас дуже залякували, постійно казали, що «От-от шось буде. От-от шось буде. От-от, там, буде якесь пекло, типу, Бахмут,

там, візьмуть». От. І тому нас вивезли оце на три місяці, але потім ми повернулись, і, чесно кажучи, після того, як ми повернулися з Сум, ми майже забули взагалі, що таке війна. Тому що нас визволили в оцей час, поки я була в Сумах, і, в принципі, все... Десь, може, рік ще у нас висів скотч на вікнах, але... ми чули вибухи, але вони були десь дуже далеко. І єдине, що нагадувало тоді про війну, це там якісь... графіті у нас робили, там, маки малювали, оці свята, плюс місто перейменували, він же раніше Арт'юмовск був, от, перейменували його в Бахмут, і, в принципі, це єдине, що нагадувало про війну. А так, для мене, 14-річної, коротше, ну, її вже не було.

А скажіть, будь ласка, чому вирішили переїхати саме до Харкова?

Ми, коли просто зустрілися з хлопцем, ми зійшлися на тому, що ми обидва хочемо жити в великому місті. Він планував взагалі переїзд до іншої країни, але я сказала, що я точно не хочу їхати до іншої країни, я хочу залишатися в Україні. І ми просто розглядали варіанти, куди ми можемо приїхати в велике місто. Думали – Київ, але обрали Харків, тому що Харків – він і великий, і дуже гарний, і не дуже далеко від до... від дому. Тобто, якщо вдома щось трапиться, у будь-якому разі у нас там залишалася сім'я, друзі і всьо-всьо-всьо. Якщо там щось трапиться, то ми, там, за дві години з легкістю зможемо потрапити додому. І... Тому так обрали, просто «наугад».

А Ви кажете, що почали... розмовляли російською, а потім перейшли на українську?

Приблизно, може, два чи три місяці тому.

А чому так вирішили?

Ми, ще коли виїхали з Харкова, в перший день в Бахмуті, ми лежали з хлопцем, і я кажу: «Я хочу перейти на українську мову». І він каже: «Нашо?» Я кажу: «Мені просто гидко від того, що я розмовляю російською, мені гидко, що я розмовляю мовою вбивць мого народу. Я так не хочу». І він такий: «Та, не, не, то всьо фігня, то всьо фігня, не замарачуйся. Ну, еслі хочеш, канешна, делай, ну, вапше, не замарачивайса». От... І я ще думала про це, от в нас, може, там, день або два були ці розмови, а потім я якось так забула, розслабилася, думаю: «Ну, блін, мова не до чого», знаєте. От...

І... потім ми вже евакуювалися в Дніпро, зараз ми у Дніпрі, і знову почались ці розмови. Я знову йому казала, що хочу розмовляти українською. Він знову мені казав, що то всьо фігня (*сміється*), от, і мова не до чого. І так знову, знову, знову. І остання крапля була, коли в Кременчuzі обстріляли торговий центр, і, коли я їхала з роботи, я пам'ятаю... Да, я пам'ятаю, що я їхала з роботи, і я побачила фотографію, оцю дуже відому, там, де каляска лежить дитяча, маленька. І мене настільки вразила ця фотографія, мене настільки вона... ну, я, я не знаю навіть, як описати, я просто їхала в маршрутці, я ридала. Бо мені було настільки боляче на це дивитися, що я приїхала додому і перше, що я сказала вдома: «Всім привіт». І вони такі

дивляться на мене, а всі знали, що я хочу перейти на українську, але всі... ніхто не думав, що це буде, станеться так різко. І ми виходимо на балкон, сидимо, і мама каже: «А що це ти?» Я кажу: «Я вирішила, що от я хотіла там якось поступово-поступово-поступово, щоб вам всім було зручно зі мною, але мені при цьому незручно. І я вирішила просто, що я хочу, щоб було зручно мені, я більше так не можу, або я зроблю це зараз, або я не зроблю цього ніколи». І з цього дня я більше жодного разу не спілкувалася російською.

А рідні Ваші? Перейшли разом із Вами чи ні?

Ні, ні, абсолютно всі продовжують розмовляти російською, але я називаю це «лагідною українізацією». Вони іноді... ну, точніше, вони все більше і більше використовують якісь українські слова чи щось таке, там, якісь жарти за мною повто... повторюють саме, там, такі, українські. От. Я називаю це «лагідною українізацією». *(Сміється)*. Потрохи-потрохи вони так переходять на українську. Ну, принаймні, може, я собі накручую, але я дуже на це сподіваюсь.

А скажіть, будь ласка, до якого часу Ви перебували в Бахмуті, коли з Бахмута переїхали до Дніпра? І чому, власне, переїхали, бо там почалися активніші бойові дії чи як?

Да. Ми були там місяць приблизно, ми виїхали 5-го квітня. Виїхали, ну, тому що спочатку там було дуже тихо, а потім в один момент – відчуття і досі таке, що це сталося дуже різко, – стало дуже гучно. Я думаю, всі прекрасно знають, що зараз відбувається в Бахмуті, – там пекло, і от це пекло, може не за один день, але десь за тиждень, от, інтен... інтенсивність просто ставала все більша і більша. Тобто, там, в один вечір обстріляли один об'єкт, а на наступний день – вже три об'єкти. І отак-от все більше, і більше, і більше, і прийшло до того, що ми маємо зараз.

І ми, напевно, що дня три обстрілів, може... не, може, три-п'ять днів обстрілів ми посиділи вдома. Ми сподівалися, що все буде добре, ми сподівалися на те, що німці в сорок... там, в 41-45-му, – вони обійшли Бахмут. Бо Бахмут знаходиться в ямі, він «нафіг нікому не потрібний».

Плюс ходили думки про те, що Бахмут можуть зробити гуманітарним містом. І дійсно, на початку туди привозили дуже багато людей з Маріуполя, наприклад, або з Попасної, тобто з місць, де вже було жахливо. І були такі чутки, що можуть його зробити гуманітарним містом, «сірою зоною», що його ніхто не буде чіпати, і просто це буде такий перевалочний пункт.

І ми, короче, сподівалися, що або якщо німцям не був потрібний цей Бахмут, то може і росіянам не буде потрібний. *(Сміється)*. А потім ми сподівались на те, що він буде гуманітарним містом, але за інтенсивністю обстрілів ми зрозуміли, що не. Нічого... нічого з цього не буде і треба якомога швидше їхати, тому що у мене ще хвора мама, її взагалі не можна хвилювати,

бо в неї така досить, досить серйозна хвороба. І ми досить швидко прийняли це рішення, зібрали речі і поїхали.